

ня займає чи не найважливіше місце, оскільки саме в батьківському домі закладаються фундаментальні основи формування національної свідомості та самосвідомості, індивідуально-психічні особливості людини як майбутнього українця, патріота, громадянина. Неоціненний теоретико-практичний досвід та невтомна митрополита Іларіона як професора і педагога забезпечили йому гідне місце в українській педагогічній науці.

Список використаних джерел:

1. *Кулинська І.* Духовні джерела Івана Огієнка. — Кам'янець-Подільський, 2004.
2. *Марушкевич А.* Науково-педагогічна спадщина Івана Огієнка: Монографія. — К., 1998. — 339 с.
3. *Митрополит Іларіон.* Етимолого-семантичний словник української мови. — Вінніпег, 1995. — Т. IV.
4. *Огієнко І.* Наука про рідномовні обов'язки. — Львів, 1956.
5. *Митрополит Іларіон.* Книга нашого буття на чужині: "Бережимо своє рідне!": Ідеологічно-історичні нариси. — Вінніпег, 1993.
6. *Митрополит Іларіон.* До благочестивого читача: Передмова // Як жити на світі: Соборне послання святого апостола Якова. — Вінніпег, 1957.
7. *Митрополит Іларіон.* Мої проповіді. — Вінніпег, 1973.
8. *Митрополит Іларіон.* Моя ідеологія // Календар "Рідна нива". — Вінніпег, 1973.
9. *Митрополит Іларіон.* Слово во время люте: Наука про віру // Календар "Рідна нива". — Вінніпег, 1971.
10. *Тимошик М.* Голгофа Івана Огієнка. — К.: Заповіт, 1997. — 231 с.

The contents, form of organization methods of family upbringing which Ivan Ohienko singled out in general system of national upbringing are considered in the article. The best pedagogical works by Ohienko are analyzed, the appropriate conclusions are made, the definite recommendations concerning modern Ukrainian family upbringing are developed.

Key words: Ivan Ohienko, family upbringing, religious upbringing, Ukrainian family, community.

Отримано: 21.04.2005 р.

УДК 364

І.П.Дроздова

Харківська національна академія міського господарства

ВЧИТЕЛЬ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА ОГІЄНКА

Стаття є спробою зробити аналіз та накреслити подальші перспективи розвитку проблеми загальнопедагогічної підготовки вчителя-словесника щодо рідномовних обов'язків, закладених Іваном Огієнком.

Ключові слова: сутність педагогічної підготовки вчителя, філософія освіти, єдність теорії та практики в підготовці вчителя, оновлена парадигма освіти.

Складні перетворення в Україні на зламі суспільно-політичних формацій минулого ХХ сторіччя не могли не обумовити формування нової системи педагогічної освіти, особливості підготовки педагогічних кадрів, а значить, і специфіку загальнопедагогічної підготовки вчителя, як соціальної за змістом, у вищих навчальних закладах. У цей час остаточно сформується українська національно-філософська ідея, випрацьована плеядою педагогів та громадських діячів: В. Антоновичем, Д. Багалієм, В. Винниченком, М. Грушевським, О. Духновичем, С. Русовою, І. Степешенком, серед яких визначне місце посідає видатна постать сподвижника, справжнього трударя і генія української культури Івана Івановича Огієнка.

Він заклав підвалини відродження української національної ідеї, сформулював загальну історико-теоретичну сутність, зміст і структуру становлення та розвитку загальнопедагогічної підготовки вчителя у вищих закладах освіти України. Специфіка розвитку загальнопедагогічної підготовки вчителів у період визвольних змагань українського народу 1917-1919 рр. (Української Народної Республіки, Гетьманату і Директорії) склалась у дослідженнях І. Огієнка у струнку наукову педагогічну концепцію, що обумовила подальші творчі пошуки системи, інноваційних моделей, новітніх освітньо-професійних програм загальнопедагогічної підготовки вчителів України. Зрозуміло, педагогічні явища і процеси, детерміновані соціально-економічним розвитком країни, суспільно-політичним рухом та національно-філософськими течіями цих періодів історії. Оскільки історико-педагогічні дослідження Івана Огієнка передовсім взаємопов'язані із непротими суспільно-політичними подіями епохи, то наукові ідеї автора стали підґрунтям специфічної філософсько-педагогічної системи освіти, що, безсумнівно, збагатили етично-моральну і гуманістичну думку не тільки свого часу, але й наступних поколінь. Постать вчителя у творчості Огієнка, з одного боку, не була предметом постійного спеціального дослідження, але проблеми сутності і змісту загальнопедагогічної підготовки вчителя нерозривно інтегровані із проблемами духовності українського народу, свободи людини, її творчих національних засад, шляхами впровадження української мови в громадське життя України цієї доби.

Вчитель національної школи має беззаперечний вплив на становлення і розвиток системи освіти, вищої педагогічної школи, остаточно вирішує філософсько-педагогічний зміст національного і загальнолюдського, створює засади для вільного національного розвитку. Усіма цими питаннями переймався Огієнко, зробивши вагомий внесок у розвиток політики українізації, прискоренню національного будівництва в соборній Україні.

Протягом свого складного й яскравого життя і творчості він розроблював і закладав методолого-теоретичні та методичні основи загальнопедагогічної підготовки вчителя в системі освіти України, приділяв увагу таким значним питанням, як сутність педагогічної

діяльності, єдність теорії та практики в підготовці вчителя. За теоретичну базу дослідження правили матеріали з історії України та національної культури, праці його з питань філософії освіти та оновленої парадигми виховання та навчання підростаючого покоління, проблем з історії національної освіти. До вивчення складних процесів виховання та навчання він прагнув підійти з позицій багатовимірності, відкидаючи однобічні судження.

Розвиток освітньої політики, філософсько-педагогічної думки початку ХХ століття, першого періоду УНР та Директорії пов'язаний із визначною особистістю Івана Огієнка. Його ідеї національної школи, науково-педагогічні підходи лягли в основу освітньої політики Української Народної Республіки.

Іван Огієнко був міністром освіти у першому та другому урядах УНР. Успішно закінчивши 1909 р. історико-філологічний факультет університету св. Володимира, І.Огієнко захистив магістерську дисертацію, присвячену творчості Й.Галатюцького. Працював учителем у комерційній школі і водночас слухав лекції на Вищих педагогічних курсах. З 1917 р., на запрошення Центральної Ради, читає в Київському університеті курс історії української мови. Упродовж двох років (1917-1918) виходить кілька його підручників: “Українське писання”, “Українська граматики для навчання в народних школах”, “Порадник студентам, вчителям і всім тим, хто бажає навчатись української мови”, “Вчимося рідної мови”. У 1917 р. він розпочинає переклад Біблії українською мовою. 1918 року стає професором Київського університету і водночас призначається головою Комісії створення нових вищих шкіл. З його ініціативи організовуються Українські державні університети в Києві та Кам'янці-Подільському, український історичний факультет у Полтаві [1, с.62]. Ще 1918 року Огієнко взявся за створення і видання своєрідного порадирика студентам, вчителям, учням і всім, хто бажав самостійно вивчити українську мову. Того ж року у видавництві книгарні Є.Череповського, що видавало переважно україномовну літературу, побачив світ ґрунтовний бібліографічний покажчик “Українська мова”. У цій праці зримо вимальовується структура майбутньої унікальної “Історії української літературної мови” (1949), фундаментального дослідження, значення якого для українського мовознавства трудно переоцінити. І хоч не одразу (майже через півстоліття), але ця глибинна праця знайшла шлях до науковців як безцінний національно-духовний скарб свого народу. У цей період І.Огієнко викладає українську мову на Вищих жіночих курсах, в університетах та Духовній академії. Він є автором праці “Українська культура” (1918) та “Відродження Української Церкви” (з однойменною доповіддю виступив на Всеукраїнському православному церковному Соборі, 1918). Будучи ректором Українського університету в Кам'янці-Подільському, складає програму свята проголошення Акту Соборності України, а наступного року – виконує обов'язки керівника державного апарату УНР [2].

Видатна постать Івана Огієнка й величезний діапазон його дія-

льності залишила помітний слід у розвитку педагогічної думки, освіти і культури Української Народної Республіки. Під його керівництвом проводилася кропітка робота по створенню української національної школи, українізації державних інституцій. У цей період часу були засновані Українська Академія наук, Київська православна академія, Національна бібліотека, відкрито до десяти кафедр українознавства у ряді вищих навчальних закладів. Встановлено державні іменні стипендії більш ніж 30 видатним українським історикам, філософам, поетам, композиторам, письменникам. У системі виховання відроджуються традиції козацтва та гетьманства [3].

У такому насиченому ритмі життя професор І.Огієнко знаходив час для головного: створення і видання для різних верств населення україномовних підручників, посібників, наочного матеріалу. На порядку денному поставала нагальна потреба впровадження української мови в державні інституції, навчальні заклади, церкву, громадські організації. Усього ж протягом 1917-1918 років у київських видавництвах вийшло друком близько двадцяти великих і малих за обсягом навчальних підручників і посібників І.Огієнка, призначених для вивчення української мови всіма категоріями населення — від школярів та студентів до військових та державних урядовців. У формуванні системи педагогічної освіти, специфіки підготовки педагогічних кадрів, як соціальної за змістом, яскраво віддзеркалюються філософські, філософсько-політизовані, філософсько-релігійні погляди І.Огієнка періоду визвольних змагань українського народу, відродження української національно-філософської ідеї, що знайшли подальший розвиток і підтримку в майбутньому.

Звернення до історико-педагогічних цінностей творчості І.Огієнка має велике науково-практичне значення і є важливою передумовою розбудови вищої педагогічної школи, поглибленого процесу її становлення, соціально-детермінованих змін у змісті, досвіду актуалізації й творчого застосування провідних ідей загальнопедагогічної підготовки вчителя у вищій школі України того періоду, їх упровадження в процесі реформування вищої педагогічної освіти нинішньої України.

Коли ми визначаємо місце педагога, вчителя-мовника у перенесенні, вдосконаленні, збереженні для наступного покоління мовної самобутності, на думку спадають слова Івана Огієнка, у яких відчувається біль і переживання за долю української мови: *“Зроблено все, що було в силі людській, щоб чесно й достойно стояти на сторожі слова. Працю докінчить наступне покоління”* [4, с.271]. Хочеться вірити, що буде саме так. Нехай здійсняться задуми і прагнення знавця і захисника рідного слова.

Список використаних джерел:

1. *Дем'яненко Н.М.* Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX — перша половина XX ст.): Монографія. — К.: ІЗМН, 1998. — 328 с.

2. *Пилявець Л., Рибачук М.* Огієнко І.І. // Етнонаціональний розвиток України. — К., 1993. — С.783-785.
3. *Сірополко С.* Історія освіти на Україні. — Львів: Т-во “Взаємна Поміч Українського вчителства”, 1937. — С.42-76; *Субтельний О.* Україна. Історія. — К.: Либідь, 1993. — С.437-443.
4. *Огієнко І.І. (митрополит Іларіон).* Історія української літературної мови. — Либідь, 1995. — 296 с.

In the article an attempt is made to analyse the perspectives for further elaboration of the problem of general pedagogical training of philology teachers on the basis of mother-tongue responsibilities theory worked out by Ivan Ogienko.

Key words: the gist of the pedagogical training of teacher; philosophy of education; unity of theory and practice in teacher training; renew of education paradigm.

Отримано: 6.09.2005 р.